



נמוקי הלכה

דינים הנוגעים למעשה

נערך ע"י:

הרב מאיר נתן קעסלער

בס"ד

גליון פ"ג - כסלו שנת תשפ"א לפ"ק

הלכות צדקה (ד)

פרק א

מתי שרי ללוות מן הצדקה

מעות המונח בקופה של צדקה / נתן טשעק לגבאי צדקה

א. המפריש מעות לצדקה, יכול ללוות המעות לעצמו או לחבירו, ויפרע אחר כך, ודוקא שלא נתן עדיין המעות ליד הגבאי צדקה, אבל אם כבר נתן המעות להגבאי, אסור ללוותו בין לו בין לאחר, מפני שכבר זכו בה עניים^[א].

ב. וכן הגבאי עצמו אינו יכול ללוות המעות^[ב], ואם יש הנאה לעניים בעיכוב המעות ביד הגבאי, כדי לכוף אחרים, שיאמר בפניהם שאין מעות בצדקה, וגם הוא בטוח מאוד שיוכל לגבות מן הצבור תיכף כשיצטרך לעניים לחלק בלי מניעה, מותר ללוותם ולפרעם^[ג].

ופשיטא דמעוה של אחרים אין לאחר רשות להשתמש בהם בלא רשיון הבעלים, ומעתה מי יתן לו רשיון.

ב. כן מבואר בגמ' (שם) דמשבא ליד גבאי אסור לשנותה, ע"ש. וכ"כ הטור (שם) דמשבא ליד גבאי אסור בין לו בין לגבאי ללוותו ולפרוע אחר תחתיו. וכ"כ המחבר (שם). וכ"כ הערוה"ש (שם) שאפילו הגבאי שידו כידם, מ"מ מי יימר שנותנים לו רשות ע"ז להלוותו ולהחליפו.

כתב הפתחי תשובה (אות ד), כתב בספר חמודי דניא' כ"י, בזמנינו נהגו להקל בזה, [ללוות אף אחר שבא ליד הגבאי], אפשר כיון שנהגו כן לב ב"ד מתנה עליהן.

ג. איתא בגמ' (שם), איני והא רבי ינאי יזיף ופרע, שאני רבי ינאי דניחא להו לעניים, דכמה דמשהי מעשי ומייתי להו. פירש"י רבי ינאי גבאי עניים הוה, ויזיף מעות

א. איתא בגמ' (ערכין ו) ת"ר סלע זו לצדקה עד שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה, [בין לעצמו בין לאחר], משבאתה ליד גבאי אסור לשנותה כו', ע"ש. פירש"י לשנותה לצרכיו, ולאחר זמן ישלם. וכ"כ התוס' (ד"ה עד וד"ה משבאת, ובב"ק לו: בשם הר"ח), ומבואר בדבריהם הטעם דמשבאת ליד גבאי אינו יכול ללוותו, משום דמשבאת לידו כבר זכו בה עניים, ע"ש. וכ"כ הרא"ש (ב"ב פרק א' סי' כ"ט) דלשנותה פירושו ללוותו ולחזור ולפרוע, ע"ש. וכ"מ ברמב"ם (הל' מתנות עניים פ"ח ה"ד) ע"ש. וכ"כ הטור, והב"י (יו"ד סי' רנ"ט) ע"ש. וכ"כ המחבר (שם סעי' א') ע"ש. וכ"כ הלבוש ע"ש. וכ"כ החכ"א (כלל קמ"ז סעי' י"ד, וכלל קמ"ח סעי' י"א) ע"ש. וכ"כ הערוה"ש (אות א' וב') שאחר שבא ליד הגבאי אסור, ולא מטעם קדושה, דצדקה אינה הקדש, אלא מטעם דכבר זכו בה העניים, דיד הגבאי כידם,

נמוקי הלכה | הלכות צדקה (ד)

ובמקום שהמנהג שהגבאי מלוה גמילות חסדים ממעות אלו, הולכין אחר המנהג^[7].

ג. המניח מעות בתוך קופה של צדקה, והקופה שייך לו, לא הוי כבא ליד גבאי ויכול עדיין ללוות המעות^[7], אבל אם הקופה שייך להגבאים של אותו הצדקה, הוי כבא ליד הגבאי אף שהקופה מונח בביתו, ואינו יכול ללוות המעות^[7].

ד. אם נתן טשעק ליד הגבאי, או בתוך קופה השייך להגבאי, לא הוי כמי שכבר נתן המעות להגבאי, ויכול ללוות הטשעק או המעות המונחים בבאנק, ולפרוע אח"כ^[7].

ה. המקבץ מעות בשביל איזה צדקה, אינו יכול ללוות המעות לעצמו, אפילו אם המעות מונח בתוך קופה השייך לו, דהוי כבא ליד עני או גבאי^[7].

ו. מי שנתן מעות לאחר, ואמר לו שיתן המעות לפלוני עני, כתבו כמה אחרונים שנקרא בא ליד גבאי, ובין בעל המעות ובין השליח אינם יכולים ללוות המעות^[8].

הכולל, כבר זכו בו עניי הכולל כולם, דכלי קונה מדין חצר, והבעה"ב נתן רשות להניחו בביתו, ועי' בחו"מ סי' ר' כו', ע"ש. וכ"כ בשו"ת **אבני נזר** (י"ד סי' רצ"ג), ובשו"ת **בית יצחק** (או"ח סי' כ"א), ובשו"ת **מנחת יצחק** (ח"ח סי' פ"ה ופ"ו) ע"ש.

ז. כ"מ בשו"ת **שבט הלוי** (ח"ז סי' רכ"ב) ע"ש.

ח. כן מבואר במשנה (שקלים ז). דאם גבו לעני קנה המעות וגם המותר שלו. ועי' לקמן (הערה י"ג וכ"ד) דאם קיבץ לעניים סתם, לא קנו המעות.

ט. איתא בשו"ע (ח"מ סי' קכ"ה סעי' א' וה') ראובן שהיה חייב מנה לשמעון, או שהיה לו פקדון בידו, ואמר ללוי הולך מנה זה לשמעון, אם בא לחזור וליטלו ממנו אינו יכול, דהולך כזכי דמי ומיד כשהגיע ליד לוי זכה בשבילו לשמעון, במה דברים אמורים דהולך הוי כזכי במלוה או בפקדון, אבל במתנה לא הוי כזכי, [הטעם דפקדון וחוב הוא כבר של זה ששלחו לידו, מש"ה בקל יכול לזכות זה בשבילו, משא"כ במתנה שבא עכשיו לזכות בממון שלא היה לו, מש"ה בעינן לשון מעולה ומבורר טפיל], לפיכך אם אמר הולך מנה לפלוני שאני נותן לו יכול לחזור עד שיגיע ליד המקבל, ואם היה המקבל עני, נעשה נדר ואינו יכול לחזור בו, ע"ש. וכתב **הש"ך** (סק"ז) דאם המקבל עני כיון שמסרו ליד השליח שוב אינו יכול לחזור בו אפילו ע"י התרה, אבל אלו לא מסרו לידו, אע"ג דהיה חייב לקיים נדרו, מ"מ היה יכול לישא' עליו ולהתירו, וכ"כ **הרשב"א** בתשו' (סי' תרנ"ו) דבכה"ג דהכא אינו יכול

הצדקה לצרכו ופרע, דכמה דמשהי רבי ינאי דלית לי זוזי למפרע, ניחא להו לעניים, דמעשי רבי ינאי לציבורא, ואמר דלית לי מעות לחלק לעניים, וכופה אותם לצדקה ואיכא רווחא לעניים. וכ"כ **הרמב"ם** (שם הל' ד' וה'), וסיים שהצדקה אינו כהקדש שאסור ליהנות בו, ע"ש. וכ"כ **הטור**, ו**המחבר** (שם) ע"ש. וכ"כ **הערוה"ש** (שם) שאם ברור הדבר שיש הנאה להעניים בעיכוב המעות ביד הגבאי, כדי שעפ"ז יהי' ביכולתו לעשות עוד צדקה, מותר הגבאי ללוותם או להלוותם ולפרוע אח"כ, דאנן סהדי דניחא להו בכך, וידו כידם כו'. ועי' **בט"ז** (סק"ב) שכתב דמירי שהוא בטוח מאד שיוכל לגבות מן הצבור תיכף שיצטרך לעניים לחלק בלי מניעה. ועי' **בב"י**, ו**בב"ח** (אות ג').

ד. כ"כ **הערוה"ש** (שם) ע"ש.

ה. כן מבואר בשו"ת **נודע ביהודה** (ח"מ תנינא סי' נ' מבן המחבר) שכתב דאם לקח סלע מתוך מעותיו והניחו לתוך הכיס אשר מוכן לו להניח שם מעות של צדקה, לא הוי כמסר ליד גבאי, ע"ש. והו"ד **בפ"ת** (סי' רנ"ח סק"ט). וכ"כ **הערוה"ש** (שם אות כ"ג). וכ"כ בשו"ת **מנחת יצחק** (שם) דאם הקופסאות של אנשים פרטיים, לא קנה הגזבר, ואפילו אם כתוב על הקופסא רמבעה"נ אינו כלום, ע"ש.

ו. כ"כ בשו"ת **מאמר מרדכי** (סי' ט"ו) שהקופות של רמבעה"נ, קנו מטעם כליו של קונה דהוי כחצירו, והוי כבא ליד גבאי, ע"ש. וכ"כ בשו"ת **מהרי"א הלוי** (ח"ב סי' ע"א), ובשו"ת **רמ"ץ** (סי' ע') ע"ש. וכ"כ בשו"ת **מהרש"ם** (ח"ד סי' ק"ז) דכיון שבא לקופת ארץ ישראל' שהוא של

ז. ואם נתן מעות לאחר ואמר לו לחלק סכום כך וכך לעניים סתם, יכולים ללוות המעות (והשליח צריך לקבל רשות מבעל המעות)^[1].

ח. ואם אמר לו שיתן המעות לעניים כפי רצונו, נעשה השליח כגבאי צדקה ודינו כמו בסעי' ב'^[א].

פרק ב

המקבץ צדקה אם יכול לשנותו לצדקה אחרת

בקיבץ יותר ממה שצריך / אם נתבטלה הצדקה

א. המקבץ מעות לצורך עני מסויים, או לצורך כמה עניים ידועים, או לצורך גבאי הממונה על איזה צדקה, וכן כל כיו"ב, אינו יכול לשנות המעות לצדקה אחרת, דכיון שקבל בעדם,

בהוצאתו ואח"כ יפרע אחר לעני, דכיון שבאו ליד השליח כבר זכה לי' לעני ולא מצי ללוותו, ע"ש. וכ"כ הערה ש"ח (ח"מ שם אות כ"ב) שכן עיקר לדינא כו', אם לא כשאמר לו בעת נתינתו לידו, יונחו המעות תחת ידך עד שאצוה לך ליתנו לפלוני, דאז אינו אלא שלוחו ויכול לישאל עליו, אבל אם אמר לו תן זה לפלוני, נעשה כגבאי וזכה בעדו, ע"ש.

י. כיון שלא אמר ליתן לעני מיוחד, לא קנו המעות, כדלקמן (הערה י"ג וכ"ד) ע"ש.

יא. כתב בשו"ת נודע ביהודה (שם) גבאי שנתמנה מהציבור לחלק צדקה לעניים, הנה הטובת הנאה הוא לגבאי ליתן הצדקה כפי שיקול דעתו לאיזה עני שיבחר, ולהרבות במתנות ולמעט לכל עני כפי ראות עיניו, וגם אין הגבאי קורא בשם כשנותן הצדקה ממי שניתן לו הצדקה, וכיון שכן אין הגבאי נחשב שליח מהנותנים צדקה, דהא אין ביד הנותן לצוות להגבאי איך שיתנהג בחלוקת הצדקה, רק שהגבאי גובה הצדקה מבני העיר בסתם, והוא מחלק קופת הצדקה לפי ראות עיניו ע"פ דיני צדקה כו', וכן אם מסר מנה לאדם אף שאינו גבאי קבוע, ואמר תן מנה זו לעניים כפי רצונך, בזה באמת נעשה כגבאי צדקה למעות אלו, כיון שיש לו טובת הנאה לחלק לעניים כפי רצונו, ואין לו דין שליח אלא דין גבאי ממש כו', משא"כ אם אדם נותן לחבירו מנה ואמר הולך

לישא' עליו ולהתיר, וז"ל, וכל מה שכבר מסר ביד הזוכה בו, או ביד אחר שזוכה בשביל עניים, אינו יכול לחזור בו, דהו"ל כתרומה ביד כהן דאינו נשא' עלי' כו', ע"ש. וכעין זה כתב הסמ"ע (סק"ה) ע"ש. והו"ד בפ"ת (סי' רנ"ח סק"ט). והנה בתומים (שם סק"ח) כתב ע"ז וז"ל, אבל לבי חוסך דהרשב"א קאמר בזוכה לעני, אבל הכא באומר תנו לעניים, דלא הוי במתנה תן כזכי, והרי הוא ברשות הנותן, ואפשר דמצי להשאל עליו, ומה שהביאנו לידי ספק, דברי טור ושו"ע סי' רנ"ח, דכתבו בבא ליד גזבר דאינו יכול להשאל עליה, ומאי ארי' גזבר, אלא משמע דוקא גזבר דהוי ידו כיד עניים, אבל באחר דוקא דאומר זכי, אבל באומר תן דלא הוי כזכי אפשר דמצי לשאול עליו, וצ"ע, עכ"ל. וכ"כ בשו"ת נודע ביהודה (שם) דאם מסר מעות לחבירו, ואמר לו הולך מנה לפלוני עני, אין ביד זה שנמסר לו המנה שם גבאי, ע"ש. אבל בקצוה"ח (סק"ב) כתב על דברי התומים, דנראה דהכא הוי תן כזכי, דהא בשחרור לפי דאי לאו דעביד נייח נפשי' לא הוי משחרר הוי כזכי כמו חוב, וא"כ בנדר נמי דצריך ליתן, ה"ל כמו חוב ואתי החוב והתן כזכי בבת אחת, ועוד נראה לפמ"ש בש"ע (סעי' ט') גבי שכ"מ הולך כזכי, והוא משום דדברי שכ"מ ככתובין וכמסורין אלים דיבורי', וא"כ בהקדש וצדקה דנמי אלים דיבורי' הוי כזכי, וכיון דהוי כזכי תו לא מהני שאלה, ע"ש. וכ"כ המחנה אפרים (הל' צדקה אות ג', ועי' אות ז'), וכתב דלפ"ז לא מצי ליקח זה המנה ולהוציאו

נמוקי הלכה | הלכות צדקה (ד)

זכו בהם אותם עניים, ואפילו אם קיבץ יותר ממה שצריך, אינו יכול לשנות המותר לצדקה אחרת, וכש"כ שאינו יכול להחזיר מותר המעות לבעליו, אלא צריך ליתנו לאותו עני או עניים שקיבץ בשבילם^[ב].

ב. וכן אם אומר שמקבץ מעות לצורך הכנסת כלה או תלמוד תורה וכיו"ב, אף שלא היה בדעתו לאיזה הכנסת כלה או תלמוד תורה ליתן, אינו יכול לשנות המעות לצדקה אחרת, ואפילו אם קיבץ יותר ממה שצריך, צריך ליתן המותר לאותו צדקה שקיבץ^[ג].

והשלוחים בעצמם השתדלו אצל הרבה ב"ב ליתן חק קצוב בכ"ש, ומינו גבאים בכל עיר, ויש מקומות שהגבאים הכוללים שלחו להקהלות לבקש למנות גבאים, ומנו בכל עיר גבאים, והם גובים בקהלתם ושולחים לגבאי כוללים, והנה רצו א' לשנות הנדבות שת"י הגבאים שבעירם, לשאר צרכי קהל כו', אם שפיר למיעבד הכי. תשובה כו', בנ"ד שגבו לצורך עניים הידועים, ונקרא הצדקה על שמם, וא"כ תיכף כשבא ליד הגובה זכו בהם אותן עניים, ואסור לשנות כו', ע"ש. וכעין זה כתב בשו"ת **מהר"ם שיק** (יו"ד סי' רל"ז) וזתו"ד, אשר שאל ע"ד קהלה אחת שעד עתה הרבה בני עניים שלא היה סיפק ביד אבותיהם לשלם למלמד, והסכימו לעשות חברה שיתנו איזה סך מהקהל כו', ורוצים עתה בני העיר דדחיקא לקהל שעתא, וע"י הוצאות שונות ממייתת הרב המאוה"ג מרא דאתרא זצ"ל, אין להם לא רב ולא מורה, ואין ביכולתם עתה לשלם לרב ומורה, ע"כ רוצים לשנות המעות המיועד לת"ת, או כולו או מקצת, אם רשאי לעשות כן. ונ"ל כו', דכל שנודבין לעניים ידועים, אפילו ציבור אינם יכולין לשנות, ואמירה לגבוה כמסירה להדיוט דמי, וא"כ ה"נ בנידון הנ"ל זכו בהו, ויראה לי דבכה"ג אין יכולין לשנות אפילו למצוה רבה יותר מזו, כיון דזכו בהו כו', עכתו"ד, ע"ש.

יג. כן הוא במשנה (שם) מותר שבויים לשבויים כו', מותר עניים לעניים כו', מותר המתים למתים כו', ע"ש. ותני עלה (סנהדרין מח.), כיצד, גבו למתים סתם, זהו מותר המתים למתים כו', ע"ש. וכ"כ **החכ"א** (שם) שאם אמר הגובה בשעה שגבה מן הקהל, תנו נדבה לעניים או לשבויים או למתים, ישמרו המותר למה שגבו, דהיינו מותר עניים ישמרו לעניים אחרים, וכן במתים ושבויים, ע"ש. ו**בבית אדם** (שם) ביאר דבריו וז"ל, מאד תמוה לי המשנה, למה כפל מותר עני לאותו עני מותר עניים לעניים, ור"ל לאותן עניים, וזה משנה שא"צ, אם גבו לצורך יחיד או שגבו לעניים הרבה, כיון שהגבאים

מנה לפלוני עני, בזה אין ביד זה שנמסר לו המנה שם גבאי, דהא אין בכח ידו ליתנו לעני אחר ולשנות דעת בעלים, ואינו כי אם שליח מהנותן כו', ע"ש.

יב. איתא במשנה (שקלים ז.) מותר שבוי לאותו שבוי כו', מותר עני לאותו עני כו', מותר המת ליורשיו כו', ע"ש. ותני עלה (סנהדרין מח.), כיצד, גבו למת זה, זהו מותר המת ליורשיו כו', ע"ש. ובגמ' (שם) מבואר הטעם דזכו בה יורשיו, משום דזילותא הו"ל בגוי' דמילתא, ואחולי אחיל זילותא ליורשים, ע"ש. וכ"כ **הרמב"ם** (הל' מת"ע פ"ו הי"ח) ע"ש. וכ"כ **הרא"ש** (ב"ב פ"א סי' כ"ט) דההיא דשקלים מיירי שאירע מקרה שהוצרכו לגבות מעות לצורך עניים, כגון לצורך מלבושים כו', בההיא הוא דאמר מה שגבו לשמם לא ישנוהו ויתנו לעניים אחרים כו', ע"ש. וכ"כ **הטור, והמחבר** (סי' רנ"ג סעי' ו', וסי' שני' ע"ש. וכ"כ בשו"ת **מהר"ק** (שורש ה') וזתו"ד, תנן בשקלים מותר עניים לעניים כו', משמע בהדיא שהעניים ידועים, דומים לשבויים ומת, בההיא ודאי איכא למימר דכיון דגבו לשמם, דאין לשנותו ליתן לעניים אחרים, דהתם אין לגבאים שום כח בהם, ואינם אלא כשלוחי העניים ההם לקבל המעות בעדם, וכיון שקבלו בעדם זכו בהם אותם עניים, דזכין לאדם שלא בפניו, והילכך יעשו הגבאים שליחותם ויתנו לאותם עניים, ואפילו המותר, דאומדנא דדעתא הוא שהמתנדבים לצורך עניים ידועים שדעתם כן הוא שיוזכו במותר, דלהם משפט הבכורה לזכות באותו מותר יותר מעניים אחרים, כיון שבעבורם היתה הנדבה הזאת כו', עכתו"ד, ע"ש. וכ"כ **הלבוש** (שם). וכ"כ **החכ"א** (כלל קמ"ח סעי' ט"ו, ובבית אדם סי' י"ב), וכתב דכן אם גבו למת ידוע או למתים ידועים המותר הוא של יורשים, דאע"ג דל"ש לומר שזכה המת, דמת לאו בר זכי' הוא, אלא משום שזולזלו המת בגבי' זו מחיל זילותא לגבי יורשים כו', ע"ש.

כתב **החכ"א** (שם) שאלה, עניים ידועים שלחו לאיזה ק"ק, והשלוחים מינו גבאים כוללים לגבות הנדבות,

ג. אם נתבטלה אותו צדקה שקיבץ בשבילו, כגון שמת העני והשבוי וכל כיו"ב, הוי צדקה בטעות, וצריך להחזיר המעות להנותנים אם אפשר, ואם אי אפשר, מניח המעות לצורך עניים או שבויים אחרים^[יד].

גוביינא זכו לו גבאין, דאלת"ה אף מותריהם יחזרו לנותן שהרי נפדה, ומה לי נפדה ולא הוצרך להם, מה לי מת ולא הוצרך כו', אלא שדברים פשוטים הם בעיני שיתנתו ליורשים, עכתו"ד, ע"ש. וכן דעת **הראב"ה** (סי' תקצ"ב, הובא לקמן) ע"ש. אבל **הרא"ש** (בתשו' כלל ל"ב סי' ו') חולק על הרשב"א, וכתב וזתו"ד, הא דמותר שבוי לאותו שבוי, היינו היכא שנעשית המצוה שנגבה הממון בשבילה, ומה שהותירו המתנדבים יותר מכדי פדיונה, זכה בהם השבוי מאחר שהתנדבו לצרכו, אבל בנדון זה שנטמעה בין הגוים, ודאי לא זכתה במעות שהתנדבו לפדיונה, ולא יזכו בני' אחרי', דאדעתא דהכי לא התנדבו שתאכלם בגיותה, ודמי הך מילתא למי שהלך בנו למדינת הים, ושמע שמת בנו, ועמד וכתב כל נכסיו לאחרים, ואח"כ בא בנו, דמתנתו בטלה, דאמדין דעת' שאם היה יודע שבנו קיים, לא היה כותב נכסים שלו לאחרים, וכיו"ב יש כמה אומדנות בגמ' כו', הגע עצמך הא דאמרינן מותר המת ליורשיו, חולה שהיה גוסס, ופסקו לו צדקה לצורך ארון ותכריכין וקבורה, ונתרפא, וכי תעלה על דעתך שתנתן לו הצדקה, והלא לא אמרו אלא מותר המת, וכן בנדון זה כאלו מתה השבוי' ולא נפדית, דמה לי מתה מה לי נשתמדה, ואם היה באפשר להחזיר לכל אחד מה שנתן, זה היה הנכון והישר, כי התנדבו לצורך פדיונה ולא יצאו מרשותם עד שתפדה, אבל זה אי אפשר, כי יוצאו יותר מן הקרן להחזיר לכל אחד מה שנתן, הילכך יעשו בהם צרכי רבים, ויותר טוב לפדיון שבויים כו', עכתו"ד. והו"ד **בטור** (חו"מ סי' רפ"ג). וכ"כ **המרדכי** (כתובות שם סי' קע"ה, הובא לקמן) ע"ש. וכן מבואר בירושלמי (שקלים ז.) ע"ש. וכ"כ **המחבר, והרמ"א** (סי' רנ"ג סעי' ז', וחו"מ סי' רפ"ג סעי' ג') וז"ל, מעות שגבו לפדיון שבוי, ומת קודם שנפדה, יש מי שאומר שהם של יורשיו, ויש מי שאומר שלא זכו בהם יורשיו, ולזה הדעת נוטה בזמן הזה, דאמדין דעתייהו שלא התנדבו על דעת כן כו', עכ"ל, ע"ש. וכ"כ בשו"ת **חת"ס** (סי' רל"ז), וכתב שאפילו כבר בא ליד אמה וזכתה בשבילה, מ"מ אין לה אלא יחזרו להמתנדבים אם אפשר, ע"ש. וכ"כ בשו"ת **קנה בשם** (ח"ב סי' צ') בנדון שגבו מעות לצורך אלמנה בעלת תשובה, והאלמנה חזרה לסורה, שיכולים לשנות המעות למצוה אחרת,

שלוחים, וכן מותר שבויים כו' מותר שבוי, והכל כפל שלא לצורך, ועוד שהרי בסיפא תני מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו, וא"כ ממ"נ אם ר"ל מותר המתים לאותן מתים, דהיינו שירבה בתכריכין, מלבד שאסור להרבות בתכריכין, קשה דא"כ למה מותר המת ליורשיו, ולמה לא ירבה לאותו מת תכריכין כו', אלא ודאי נראה באין ספק כלל דמתני' תרתי קאמר, וכ"כ **הרע"ב** שם מותר עניים ר"ל שגבו סתם לעניים, וכ"מ מפי' **רמב"ם** במשנה שכתב מותר המתים פי' כשגובין מעות להוציאם בקבורת מתים כו', ומותר עני ר"ל שאם גבו לעני ידוע, וה"ה לרבים ידועים, דמ"ש, וכיון שגבו ליחיד או לרבים ידועים, תיכף זכה בה אותו יחיד או רבים, ושייך לאותו עני, וכן מותר שבויים ומותר מתים הכל מיירי שגבו לשבויים ומתים סתם ולא ליודעים, דאם אמר הגבאי הגובה מן הקהל, תנו לצורך מתים סתם, אז המותר לשאר מתים, אבל אם אמר לצורך מת זה המותר ליורשיו כו', עכ"ל, ע"ש.

כתב בשו"ת **שבט הלוי** (ח"ב סי' קי"ט) אשר שאל בגבאי צדקה שאוסף מעות עבור ת"ח גדול שהוא במצוקה גדולה, ושאל אם מותר לו לומר שאוסף עבור הכנסת כלה כדי שיקבל יותר כו'. צל"ע אם מותר לגנוב דעת הבריות, בזה דמבקש עבור הכנסת כלה ואינו שוא' אלא בשביל דבר אחר, ואסור לגנוב דעת הבריות כמבואר בחולין (צד.), ובחו"מ (סי' רכ"ח), ורק בג' דברים מותר לשנות (ב"מ דף ס"ג), ועי' **במג"א** (סי' קנ"ו), ואם היה זה מן העניינים שכופים על הצדקה, ולא היה אפשר להוציא ממני אלא בדרך זה, אולי היה מותר, דהיינו מכניסים אותו בגדר כפי' בדברים, ועי' ביבמות (קו.), אבל זולת זה צל"ע אם מותר, אבל אם כבר עשה, נראה דאפשר לשנות, ע"ש.

יד. הנה **הרשב"א** (בתשו' ח"ד סי' נ"ה) כתב וזתו"ד, שאלת, גבאים שגבו מעות לפדיון שבויים ידוע, ואחר שבאו מעות לידם מת אותו שבוי עד שלא נפדה, מעות הללו מה יעשה בהם, של יורשין הם, או לא, כיון שלא נפדה. תשובה, דבר ברור הוא דליורשים הם, ממתני' דשקלים דקתני מותר שבוי לאותו שבוי כו', ותמה אני אם יש חולק בדבר הזה, דהא טעמא דמילתא משום דמשעת

נמוקי הלכה | הלכות צדקה (ד)

סיפר **כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל**, כי כאשר הגיע **הגאון רבי ארי' בלייך זצ"ל אבד"ק לאבאווא** לשנות הזקנה, חפץ לעלות לארץ הקודש, יחד עם הרבנית, ולחיות שם שארית שנותיו על התורה ועל העבודה. נסיעה כזו היתה משימה כבידה בימים ההם, ועלה להון תועפות. הן הדרך עד עיירות הנמל טריעס או אדעס, והן אחר כך הדרך באוניה בלב ים עד ארץ ישראל, כל זה הסתכם לסכום רב. וכן בארץ ישראל גופא, היו אנשי הישוב מתפרנסים בדוחק רב, ממילא היה מן הצורך להכין וליקח הרבה מעות, כדי שיהיה מקור חיונה בארץ ישראל. הגאון אבד"ק לאבאווא זצ"ל חשב לעצמו, כי אם עוד יזכה להארץ ימים, רצונו לחיות שם בלי צמצום ויוכל לעבוד עבודת ה' באין מפריע. אמנם היות שהיה עני ואביון, ולא היה לו פרנסה טובה, כי העיר לאבאווא, ששימש שם כמרא דאתרא, לא היה עיר גדולה לפרנסו בדרך כבוד, לכן החליט לנסוע על פני העיירות במדינת גאליציא לקבץ כספים כדי שיוכל להוציא מחשבתו מכח אל הפועל. הוא קנה לעצמו סוס ועגלה, והתחיל לנסוע בעצמו לאסוף מעות לצורך הוצאות הנסיעה. [אע"פ שהיה עני ואביון גדול, היה תמיד בשמחה, והיה רגיל לומר דברי צחות ובדיחותא. **כ"ק מרן אדמו"ר האמצעי זצ"ל הי"ד** אמר, כי בעת שנסע עם הסוס לאסוף מעות, אמר בדרך בדיחותא, "מפני מה אני צריך מוסרות (לייצעס?) להנהיג את הסוס למקום שרוצים שילך? והסביר את קושיתו לאמר, "כאשר איש אחד רוצה לנסוע להיריד, הרי צריך לדעת לאיזה עיר הוא נוסע, כי ביום רביעי הוא יום השוק בעיר זעקלעטשין וביום חמישי הוא יומא דשוקא בעיר טשחויב, לכן מוכרח לידע אם רוצה לילך לימין או לשמאל, לזעקלעטשין או לטשחויב, ולזה צריך מושכות להוליך את הסוס בדרך הנכונה. אבל אני, שמטרת נסיעתי היא אסיפת מעות, מה מועיל לי מוסרות. וסיים את דבריו בבדיחותא, אתם יודעים למה יש לי 'לייצעס'? כדי שלא יחזור הסוס לעיר לאבאווא, כי שם בודאי לא יתנו לי מעות"... גם אמר צחות, כי הסוס שלו הוא בעל דרך ארץ, כי כאשר מגיע להר, וצריך הסוס לעלות את ההר, אינו רוצה להקדים את בעל הבית, ותחלה הוא מניח את בעה"ב לילך, ורק אחר כך הוא מגיע אחריו... הגאבד"ק לאבאווא היה רב חשוב ובעל השגה, וכיון שכן היה טרוד בערב יום הכיפורים בהכנותיו הגדולים ליום הדין, ושכח להאכיל את הסוס, כי היה מוטרד בענייניו. וכן ביום הכיפורים

וכתב דאף דלכאו' מדברי הרא"ש משמע שלא לשנות המעות למצוה אחרת לגמרי, אלא שיפדו שבויים אחרים, אמנם לאחר העיון י"ל דשאני נידון הרא"ש דמיירי דהמעות נגבו לצורך פדיון שבויים, שהוא קודם לכל הצדקות, ומש"ה העדיף הרא"ש דאם אפשר שלא לשנותם למצוה אחרת עדיף טפי, משא"כ בנידון דידן שהמעות לא נגבו אלא לצורך פרנסת האלמנה ויתומי, אע"פ שודאי גם זה למצוה גדולה יחשב כו', וא"כ בודאי דאין כאן חשש לשנותם למצוה אחרת, ע"ש. ועי' **בית לחם יהודה**. ועי' בשו"ת **מנחת יצחק** (ח"א סי' קי"ג וקי"ד).

כתב בשו"ת **חת"ס** (שס), לכאו' יש לעיין, א"כ מותר המת נמי, על דרך משל שגבו מאה זהובים, ולא צריכא אלא לשמונים, נמצא עשרים זהובים האחרונים כשגבו אז כבר היה לו כדי צרכו שמונים זהובים הראשונים ועשרים, האחרונים גבו בחזקת שאין לו ונמצא יש לו כו'. וי"ל, דהא כל הדין הזה הוא מכח אומדנא, כמ"ש **המרדכי** כו', וס"ל להירושלמי דודאי אי לא נעשה כוונת הנותן כלל וכלל, הוה אומדנא דמוכח, אבל כל שקבצו סך מרובה וערבו המעות, וקנו ממנו צרכי המת, נמצא גם ממעות שנתקבצו באחרונה נעשה המצוה כמו ממעות הראשונים, כדן כל שותפים מכיון שנתערבו המעות כו', ועכ"פ יעשה המצוה גם בממונו והמותר הוא ג"כ מתערובת כל המעות, וע"ז אין אומדנא לומר שאינו רוצה שיאכלו הירושים המותר, כיון שעכ"פ יעשה מצותו כו', ע"ש.

כתב בשו"ת **מהרש"ם** (ח"ג סי' נ"ב, ועי' סי' רצ"ז אות ג'), ע"ד שאלתו בעובדא שבא לידו, באשת ת"ח א' שהיתה חולה, ובעלה עני, ושלח כת"ר קול קורא במכתב עתי שיתנדבו עבודה מעות, והגיעו הנדבות לידו בסך מאה ר"כ, וטרם שיכלה לעסוק בצרכי רפואה, של"ח האשה הנ"ל, ועתה הבעל מבקש שיתנו לו המעות לאשר הוא הירוש, וכן יש לה בנים ובנות והם יבקשו ירושתה כו'. בכה"ג לא זכי אלא אדעתא להשיאה או לפדיון ולא לצורך אחר, וכיון שמת יחזיר לבעליו, אלא שלדעת **האו"ז** (הובא לקמן סוף פרק ג') דמ"מ צריך שיתן לשם אותה מצוה בעני אחר, וא"כ בנ"ד דבלא"ה א"א להחזיר לכל א' את נדבתו, שיהי' ההוצאה יתירה על השבח כו', בודאי כיון שבתה של הנעדרת היא ג"כ חולנית, מהראוי שיתנו לה המעות כו', לכן הנני מסכים הולך לדברי הגאבד"ק באניהאד [זצ"ל] שיתנו המעות לבת האשה הנעדרת, אשר גם היא חולנית כו', ע"ש.

ד. עני הגובה בשביל הכנסת כלה וכדו', יכול להשתמש עם המעות לכל צרכיו, שאין הנותן מקפיד על מה מוציא המעות^[ט], אבל אם הנותן אומר לו בפירוש שנותן לו מעות רק בשביל הכנסת כלה וכדו', אין לשנותו^[טז].

ר' אלטר קאלענדער ע"ה, ומסר לו את הכסף והרשימה הנ"ל, וציוה לו למסור הכל כפי הנרשם ברשימה. פקודת רבו שמרה רוחו, ור' אלטר שלח כל הכסף לעניי ארץ ישראל כפי הסך המדובר. אחר כמה ימים שאל כ"ק אדמו"ר זצ"ל את משמשו אם קיים את שליחותו, והשיב לו, שתיכף ומיד מילא את בקשתו. שאל לו כ"ק אדמו"ר הראשון זצ"ל, אם יש לו קבלות שנשלח המעות, וענה הן. כ"ק אדמו"ר זצ"ל רצה לראות הכל, ור' אלטר הלך להביאו כתבי הקבלות. כשהביא ר' אלטר את הקבלות, ישב כ"ק אדמו"ר זצ"ל והשווה את הקבלות עם הרשימה, ובדק אם יש איזה שינוי, עד שמצאו טעות, שהחליפו הסכום של שני אנשים, לאחד שהוצרכו לשלוח עשרה זהובים, שלחו עשרים זהובים, ולשני שהוצרכו לשלוח עשרים, שלחו רק עשרה זהובים. כל הענין הזה היה פלא, מה שביקש כ"ק אדמו"ר זצ"ל לראות הקבלות, ולמה צוה לו דוקא לבוא בבוקר קודם התפלה, ולא היה יכול להמתין עד אחר התפלה. כ"ק אדמו"ר הראשון הסביר דבריו ואמר, כי הג"ר ארי' זצ"ל בא אליו בחלום הלילה, והודה לו ששלח הכסף לארץ ישראל, אבל הוסיף ואמר שטעו עם החשבון, ושיתקנו את המעות. [זה ראינו אצל הרבה צדיקים שנתגלו לאחר פטירתם, אבל אצלו רואים שהיה בעל מדרגה גדול שכבר תיקן הכל, ורק דבר זה הפריע לו, שלא חילקו הצדקה כרצונו, ונתנו לו רשות לבוא מעולם העליון ולמסור להם דבר זה]. כ"ק מרן זצ"ל צוה את ר' אלטר לתקן הטעות, באומרו, כי מן האיש שקיבל יותר כסף ממה שהיה מגיע לו, לא ישאל שיחזיר העודף, אבל מן האיש שקיבל רק עשרה זהובים, יש להוסיף לו עוד עשרה זהובים. כ"ק מרן זצ"ל הוציא תיכף מכיסו עשרה זהובים, וביקש מר' אלטר שישלחנו לארץ ישראל. כ"ק מרן אדמו"ר הראשון זצ"ל אמר אז, שניצל את ההזדמנות באותו מעמד, ושאל להגאון מלאבאווער זצ"ל מה אומרים בשמים על התלמידים שבישיבתו, והשיב ע"ז, 'שהם מאירים...' (גליון שערי ציון)

טו. איתא במשנה (ב"מ קו:) המקבל שדה מחבירו לזרעה חטים, יזרענה שעורים כו', ע"ש. וכעין זה איתא במשנה (שם עח.) לענין השוכר את החמור, ע"ש. וקאמר בגמ' (שם) וזתוה"ד, זה דלא כר' מאיר דס"ל דכל המעביר על

עצמו, בודאי לא עלה על לבו להאכיל את הסוס, ונמצא שלא אכל הסוס לשני ימים. ואמר בדרך צחות, "יש לי סוס קדוש, כי התענה בתשיעי ועשירי...". בסופו של דבר עלה ביד הגאון אבד"ק לאבאווא לאסוף סכום נכבד, סך שלש מאות זהובים, כדי לנסוע לארץ ישראל יחד עם הרבנית. אמנם בינתיים נחלה זוגתו הרבנית ל"ע, והיה מוכרח להתעסק עמה. מעתה הפסיק עם הכנות הנסיעה, כי לא עלה על לבו לנסוע עם חולה לארץ הקודש, בפרט שמטרת נסיעתו היתה לישיב על התורה ועל העבודה במנוחה, ואם יצטרך לעסוק עם רופאים וצרכי החולה, אינו מתקבל על הלב לנסוע, לכן החליט לעת עתה לישאר בחוץ לארץ. אמנם כיון שהיה ברשותו שלש מאות זהובים שנתנו לו אנשים לסייע בידו לנסוע לארצה"ק, ולא ידע אם בסופו של דבר יעלה בידו לנסוע. לכן נסע אל כ"ק מרן אדמו"ר הראשון זצ"ל, ומסר לידו המעות, באומרו שאינו רוצה ליהנות ממעות שקיבל מאנשים לתכלית ישיבתו בארץ הקודש, כל זמן שהוא דר בחוץ לארץ. והוסיף ואמר, כי מורא עולה על ראשו פן יהיה לו צורך להשתמש בכסף הללו, מחמת הוצאות הרפואה הגדולים של הרבנית, ואם יארע ענין של פיקוח נפש יצטרך להורות היתר להשתמש עם הכסף הללו, ולא רצה לפגום במעות ארץ ישראל ח"ו. הוא מסר את הכסף לידי כ"ק מרן אדמו"ר הראשון זצ"ל, ועשה הגאבד"ק לאבאווא רשימה של תושבי ארץ ישראל, רבנים, בני עליה, וחסידים ואנשי מעשה, ואמר לכ"ק אדמו"ר הראשון זצ"ל, שאם יהיה בבריאות השלימות, כשיעלה בידו לנסוע, בודאי יסע לארצנו הקדושה. אבל אם יתוודע שנפטר הגאבד"ק לאבאווא, במטותא לשלוח השלש מאות זהובים לאנשים הנרשמים ברשימה זו. הגאון אבד"ק לאבאווא רשם את הרשימה בדיוק רב, ופירט האיך יתחלק השלש מאות זהובים. אצל שם המקבל, רשם סכום הכסף שיתנו לו, לאיש אחד כתב עשרה זהובים, חמש עשרה זהובים, עשרים זהובים, וכן הלאה כתב בפרטיות כמה יתנו. והנה כעבור איזה שנים, הגיע ידיעה לכ"ק מרן אדמו"ר הראשון זצ"ל כי הגאון מלאבאווא זצ"ל נסתלק לחיי עולם הבא. כ"ק מרן אדמו"ר הראשון זצ"ל שלח לקרוא את משמשו הרה"ח

ה. השולח לחבירו דבר מאכל לאוכלו בשבת, אסור לאוכלו בחול^[ח], וכן השולח מעות לחבירו לצורך יין לקידוש וכיו"ב, אין לשנותו לדבר אחר^[יח], ויש אומרים דלפי המנהג דשולחים

רצועה לסנדלו כו', וס"ל להטור נהי דלא ק"ל כל המעביר ע"ד בע"ה במידי דלית ב' קפידא כלל, מ"מ בשינוי מעות פורים לרצועה אית ב' קפידה כו', עכתו"ד, ע"ש. ועי' בא"ר (סק"ג) שהביא משכנה"ג שכתב, דהאידינא נהגו לקבץ ליתומים ולאביונים ולעניים פרנסה ומלבוש, דעל דעת כן נותנין. וכ"כ שארי אחרונים.

טז. כתב בשו"ת חות יאיר (שם), איכא למידק מהא דאמרינן (גיטין סה:) האומר לשלוחו ערב לי בתמרים ועירב עליו בגרורות, וכן בהיפך, תנא חדא עירובו עירוב, ותניא איך אין עירובו עירוב, ואמר רבה לא קשיא הא רבנן והא רבי אליעזר, ופירש"י דרבנן ס"ל כל מה דאמר אינש לשלוחו אע"פ דלא איכפת לי אי שני, לאו שלוחו הוא, וכן פסקו כל הפוסקים, וא"כ ש"מ דמקפיד אינש אף במלתא דליכא פסידא כלל, וי"ל ודאי אם זכר המשלח דבר פרטי וענין שאין צורך להזכירו, ודאי י"ל דעל כן זכרו משום דהוי לי קפידה בדבר לשום טעם, והיינו טעמא דקפידה באומר ערב לי בתמרים דהו"ל למימר ערב לי בפירוש כו', משא"כ מגבת פורים דלא אמר בע"ה מידי, ואפשר אפילו אמר, לא משום דקפיד רק משום דהזמן גרמא לפרש למתנת פורים, ולכך כו' לא היה מקום לדקדק קפידה בדברי הנותן, וכן הנותן דינר לעני ליקח לו טלית, לא ר"ל דאמר הנותן כן, דאז נראה דהוי קפידה, רק שהעני מבקש סויע לטלית, ואח"כ נמלך לקנות ממנו חלוק כו', ע"ש.

יז. כ"כ בספר חסידים (סי' תתס"ו). והו"ד בשו"ת חות יאיר (שם), וכתב דלאו משנת חסידים הוא, רק דינא הכי הוי, ע"ש. וכ"כ הבה"ט (סי' רמ"ב סק"א). עוד כתב בספר חסידים (סי' תתס"ז) דאם שלחו לו לאכול בשבת, ולא היה צריך לו, אם יודע שאם אוכלו בחול מקפידים, לא יוכל לאוכלו בחול אלא מצניעו לשבת הבאה, ואם הוא דבר שאינו יכול להצניע, יאכל בחול שלא יהא לאבוד. והו"ד בכה"ח (אות י"ח). ועי' במנחת פתים (סי' רמ"ב) שכתב דכ"ה בירושלמי (נויר פ"ה ה"א), דמי שנדר להביא מנחה ביו"ט, מחויב להביאה ביו"ט דוקא, דימים טובים קובעין. ועי' בדעת (סי' תרצ"ד) שהביא מספר היראה לרבינו יונה שכתב וז"ל, נתן לך ליקח טלית, אל תקח חלוק, כי המשנה מדעת בעה"ב נקרא גזלן, ע"כ, וזה כדברי ר"מ כו'.

דעת בעל הבית נקרא גזלן, הי ר"מ אילימא ר"מ דמגבת פורים, דתניא מגבת פורים לפורים, [פי' מעות שגובין הגבאין מבני העיר לחלק לעניים לסעודת פורים, כולה יתנוה לעניים בפורים] כו', ואין העני רשאי ליקח מהן רצועה לסנדלו כו', דברי רבי יעקב שאמר משום ר"מ, ורשב"ג מיקל [פירש"י אע"ג דמשני לא סבר דמקפיד אינש מידי דלא חסר בה], דלמא התם דאדעתא דפורים הוא דיהיב לי אדעתא דמידי אחרינא לא יהיב לי, אלא הא ר"מ, דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר משום ר"מ הנותן דינר לעני ליקח לו חלוק, לא יקח בו טלית, טלית לא יקח בו חלוק, מפני שמעביר על דעתו של בעה"ב כו', ע"ש. וכתב הרי"ף דליתא לדברי מאיר, וכרבן גמליא' ס"ל דמיקל, ע"ש. וכ"כ הרא"ש (פ"ו סי' ט'). והנה המרדכי (סי' שצ"ה) כתב במגבת פורים, דזו דברי ר"מ שאמר משום ר"ע, והלכה כר"ע מחבירו, ע"ש. וכן הטור (סי' תרצ"ד) כתב שאין העני רשאי להוציאן לד"א אלא בסעודת פורים. ועי' ברש"י (ע"ז יז; הובא בדעת). וכתב הבי"ו וז"ל, יש לתמוה על הטור שפסק להאי ברייתא, שהרי כתבו הרי"ף והרא"ש דליתא להאי ברייתא כו', ורבינו ירוחם כתב להאי ברייתא, וגריס בה דברי ר"מ שאמר משום ר"ע כו', עכ"ל, ע"ש. וכן פסק הרמ"א (שם סעי' ב') דהעני יכול לעשות בו מה שירצה. ועי' בב"ח שכתב דבהגמ"י כתב ג"כ כהמרדכי, ומקור דבריהם מהסמ"ג, וסיים הב"ח וז"ל, מיהו העניים נהגו לשנות ואין מוחין בידם, עכ"ל. ועי' בפר"ח שכתב וזתו"ד, דעת הטור ז"ל דההיא דמגבת פורים לאו טעמי' דר"מ, אלא אפילו לדין משום דאדעתא דפורים יהבי לי אדעתא דמידי אחריני לא, אבל הרי"ף והרא"ש כתבו דליתא להא ברייתא, וכן עיקר דהא דאמרינן התם נמי אדעתא דפורים, היא דחיי בעלמא ובדרך דילמא איתמר, והכי אורחא דתלמודא, וכיון דלבסוף אסיקנא דר"מ ס"ל כל המעביר ע"ד של בעה"ב נקרא גזלן, ממילא הך ברייתא מהך טעמא קאמר ר"מ כו', וכיון דלא ק"ל כר"מ במעביר ע"ד, לא ק"ל כותי בההיא דמגבת פורים, והכי נהוג, עכתו"ד. וכעין זה כתב בשו"ת חות יאיר (סי' רל"ב) וזתו"ד, דעת הטור הוא דטעמא דר"מ דמגבת פורים הוא משום דס"ל דודאי איכא קפידה לנותן שרוצה שהעני יאכל וישתה ויקיים מצות סעודת פורים בממון שנתן לו, ואין רצונו שיקח

לתלמיד חכם מעות, ואומרים לו דרך כבוד לקנות מהם יין או דג חשוב לשבת ויו"ט, הואיל והמנהג לומר כך דרך דורון וכבוד, ואין דרך להקפיד, לא הוי קפידא^[ט].

פרק ג

הנודר לצדקה אם יכול לשנותו לצדקה אחרת

אם אמר שיתן לעני מסויים / אם רק חישוב ליתן

א. הנודר סכום מעות לצדקה, ולא גילה דעתו בשעה שנדר למי רוצה ליתן, יכול ליתנו למי שירצה^[כ]. ויכול ליתנו אפילו למי שלא היה נצרך בשעה שנדר, ואפילו אם העני הנודר עצמו, יכול ליקח הכל לעצמו^[כא].

בב"י (סי' רנ"א סעי' ה') ע"ש. וכ"כ **הרמ"א** (סי' רנ"א סעי' ה', וסי' רנ"ז סעי' י') ע"ש. ועי' בשו"ת **מהרש"ם** (ח"א סי' ל"ב) שכתב, דאף שכתב בתשו' **ריצב"א** (במרדכי שם סי' תק"ב) שלא יתן אדם כל צדקותיו לקרובו אחד ולהניח שאר קרובים, היינו בנותן תמיד כל הצדקות שלו לאחד, אבל בנדר אחד יכול ליתן לקרובו כו'.

כא. כתב המרדכי (שם סי' תצ"ג) מעשה באחד שנתן מקצת נכסיו לצדקה בעת מותו, לימים ירדו קרוביו מנכסיהם, וגדולים היו אומרים שיש ליתן אותה צדקה לקרוביו, משום דאמדינן דעת' שאילו ידע שירדו קרוביו מנכסיהם, לא היה מניח קרוביו ונותן לאחרים, וגדולים אחרים חלוקים עליהן, דאדרבה אמדינן דעת' איפכא, דמידי הוא טעמא דיהיב אלא כי היכי דתיהוי לי' כפרה ותלך לפניו צדקו, והשתא דקרוביו עשירים, מונע מלעשות מצוה לעצמו, וימתין עד שירדו מנכסיהם, ועד אותו זמן הוא נדון, אלא ודאי הואיל ובהוא שעתא עשירים היו, אין להם באותו צדקה אלא כשאר עניים, ע"ש. והו"ד **בב"י** (שם). וכ"כ **הרמ"א** (שם) שדוקא אם היו לו קרובים עניים בשעת הנדר, אבל אם היו עשירים אז והעני, אין נותנין להם. וכתב בספר **מנחת פתים** וז"ל, לכאוי' נראה דדין זה הוא דוקא כשמת הנותן, אבל כשהנותן חי ונדר צדקה, ואח"כ הענו קרוביו, שפיר יכול ליתן להם הכל כו', ועי' **במרדכי** (שם סי' תפ"ז) מוכח דהנודר לצדקה ואח"כ העני הנודר, כל שלא הודיע להקהל שהוא נודר כך וכך לתתו ביד גבאי עבור עניי עירו, יכול ליקחו אח"כ הכל לעצמו, וא"כ ה"ה בקרוביו שהענו אח"כ ולא הודיע לקהל, שיכול ליתן הכל לקרוביו,

יח. כתב בשו"ת **חות יאיר** (שם), נשאלתי, פלוני עשיר נדר לבן דודו ת"ח לשלוח לו בכל ער"ש מידה יין לקידוש, ובן דודו חפץ לקיים המצוה בממונו, ולקנות יין לקידוש מכיסו, כענין לא אעלה לה' עולת חנם (שמוא' ב כד, כד), רק חשש לו מחטאת מפני דאדעתא דהכי נותנו לו, ואי לא עביד הכי לא גמר ומקני לי', והוי לי' כגזל כו'. תשובה כו', דבר דדרך להקפיד ודאי יש קפידה כו', והשולח לחבירו מעות או יין לקידוש צריך לקדש על היין ההוא או לקנות בדמים יין לקידוש, ואפילו לקנות דגים בשבת אסור כו', וכן בקצת ק"ק שולחים יחידי סגולה מעות בחורף לקנות בהם נרות ללמוד לאורם, אל ידליקם לצורך תשמיש חול, ע"ש. והו"ד **בבה"ט** (סי' תע"ב סקט"ז). וכ"כ **הכה"ח** (שם אות פ"ה).

יט. כ"כ בשו"ת **חות יאיר** (שם), וכתב וז"ל, ונראה פשוט דאם הוא באופן דלא הוי קפידא, נכון להיזהר ליקח מממונו יין לקידוש ולד' כוסות בפסח וקמח למצה, וכל כה"ג, אע"פ דזה שנשלח לו לדורון עדיף וטוב יותר, מ"מ טפי הידור ודקדוק מצוה הוי אם קונה הדבר מכיסו, דלא הוי מסיטרא דחנם, ואף דמסתברא מלתא, יש לנו עוד ראי' **מהזוהר**, ולכן למנהג אשכנזי שבלילי פסח שולחים יין לד' כוסות, יזהר ליקח גם מממונו כוס אחד כו', עכ"ל, ע"ש.

כ. כתב **בהגהות מרדכי** (ב"ב סי' תרנ"ט) בשם **או"ז**, אם נדר צדקה בסתם, ולא גילה בדעתו בשעה שנדר למי רוצה לחלקה, יכול ליתן הכל לעניים קרוביו, שכל הנודר ע"ד תורה נודר, והתורה אמרה ענייך קודמים, ע"ש. והו"ד

נמוקי הלכה | הלכות צדקה (ד)

י

ב. אם נדר לחלק סכום מעות לעניים בסתם, ועכשיו רוצה ליתן הכל לעני אחד, צריך להתיר נדרו, כיון שנדר לחלק לעניים כוונתו לעניים רבים^[כב]. ואף שאין להתיר נדרי צדקה, מ"מ אם רוצה ליתנו לעני שהוא קרובו וכיו"ב מותר, כיון שיש לו דין קדימה^[כג].

ג. אם נדר ליתן מעות לצורך איזה צדקה, כגון לעניי ארץ ישראל, או לפדיון שבויים, או לצורך רפואה וכל כיו"ב, אבל לא פירט לאיזה קופה רוצה ליתן המעות, יש אומרים שמותר לשנות המעות למצוה אחרת^[כד], ויש אומרים שצריך ליתן לאותו צדקה שנדר, ומ"מ מהני התרה לנדרו^[כה].

מלשלוח שום דבר כלל, דהא לא נדר אלא לשלוח סך כך בכל שנה ושנה ליד פלוני, וכיון שמת אותו פלוני הותר הנדר, דבשלמא אם היה אומר הריני נודר לשלוח סך כך מעות לא"י, ושיתחלקו ע"י פלוני, הייתי אומר הרי כאן שני נדרים כו', אבל עתה שעיקר הנדר לא היה כי אם לשלוח בכל שנה ליד פלוני, בודאי לא נדר כי אם כל ימי היותו, לא אחרי מותו כו', עכתו"ד, ע"ש.

כג. כ"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' ל"ב) וזתו"ד, ע"ד שאלתו, באשה שנדרה בעת צרה של חולי בנה סך מאה ר"כ לחלק לעניים באם יתרפא בנה כו', וכעת הגיע בנה לפרק נישואין, ורוצה בעלה ליתן לבנו הנ"ל הסך הנ"ל לנדן, כי אין ידו משגת כ"כ מבעלדי זאת, אם מותר לשנות הנדר כו'. הנה בגוף הדין כבר העלה מהרי"ט (סי' כ"ב), ובמח"א (הל' צדקה סי' ב') דדוקא בנודר לעני מיוחד אמרינן כמסירה להדיוט, אבל בנודר סתם לעניים שאינם מיוחדים, לכ"ע לא זכו, א"כ פשיטא דיכול ליתן למי שירצה כו', וא"כ אף דבנ"ד נדרה בפירוש לחלק לעניים, מ"מ הרי יכולה להתיר נדרה, דאף דבנדר שבעת צרה אין להתיר, הרי הטעם דהוי כנודר ע"ד המקום בשביל טובה, ושמא אינו מסכים בהיתר, מ"מ בידה להתיר מה שאמרה לחלק לעניים, בכדי שיוכלו ליתן לקרוב, דזה ודאי ניחא להקב"ה שהוא דעת התורה שצותה להקדים לקרוב לגמרי כו', ואף שכתב הרדב"ז (ח"ד סי' קל"ד) שאין להתיר נדרי צדקה, הנה בנ"ד שמתירין לצורך מצוה יותר גדולה, אין חשש כו', עכתו"ד, ע"ש. וכ"כ בשו"ת בית יצחק (ח"ב יו"ד סי' ע"ח אות ג', והובא בדעת סי' רנ"ח) דהיכי שיש מצוה בהתרתו, כגון שהנודר נעשה עני, או שלא יהי' לו שלום בית עיי"כ, ובזה יש מצוה בהתרה, או שצריך המעות לקרוביו, גם הרדב"ז מודה דשרי, ע"ש. וכ"כ עוד כמה אחרונים.

כד. איתא בגמ' (ערכין ו) ת"ר סלע זו לצדקה, עד שלא באתה ליד גבאי מותר לשנותה כו', ע"ש. פירש"י לשנותה

ותמהני על מפרשי הש"ע שסתמו הדברים, עכ"ל, ע"ש. וכ"מ בשו"ת מהרש"ם (שם) ע"ש.

כב. כ"כ בשו"ת מהריט"ץ (ח"א סי' ר"ל) וזתו"ד, שאלה, ראובן נדר לשלוח סך מעות לארץ ישראל בכל שנה ושנה ליד חכם פלוני, שיחלק לשלשה תלמידי חכמים הנראה בעיניו, וקיים נדרו כמה שנים, ובהמשך הזמן בא שמעון קרובו ואהובו של ראובן לא"י, וכתב ראובן לאותו חכם שיתן שלישי ממעות צדקתו לשמעון, ושני שלישים לשני תלמידי חכמים הנראה בעיניו, עתה נפטר החכם ההוא, ורוצה ראובן להוסיף לשמעון על השלישי שלו יותר עד חצי הסך שהוא שולח מאלו המעות, ואפילו כל הסך כולו רוצה לתת לשמעון, יען לא הובררו ולא נקבו בשמות אצלו השלשה ת"ח מעולם, כי אם שמעון לבד שברר הוא בעצמו, והאחרים היו ע"פ ראות החכם, ועתה נפטר החכם, ושוא' אם יכול לזכות הכל לשמעון או לא, כיון שמתחילה נדר שיתחלק לג' חלקים, או נאמר כיון שלא נקבו בשמות הזוכים, בידו הוא לשנות ולעשות בו כרצונו, וגם שנדר לג' עכ"ז יתן מחצה לשמעון, ומחצה לשנים אחרים, והרי הם ג', כי לא פירש בשעת הנדר שיהיו החלקים שוה בשוה כו'. תשובה, נראה דלאו מילתא היא, דכיון דנדר לג', כיצד יתנהו לאחד, וגם הצד השני שצייד שכוין שלא בירר בשעת הנדר שיהיו החלקים שוים כו', גם זה אינו, דבשלמא אם היה אומר תחלקו המעות האלו לשמעון ולשנים האחרים, היה אפשר לפרש כמו שפירשו חז"ל (סנהדרין כא.) והיתה לאהרן ולבניו, מחצה לאהרן ומחצה לבניו, אבל עתה שאמר בפירוש שיתן השלישי לשמעון ושני שלישים לשנים, א"כ כיצד יכול לשנות את טעמו ואת נדרו, הא ודאי אינו יכול כו', ואפילו היה אומר מעות אלו לג' חכמים ואחד מהם יהי' שמעון, בודאי שמסתמא ר"ל שיחלק בשוה חלק כחלק כו', אמנם הצד הנראה לי ברור הוא, שכיון שמת החכם ההוא, בטל הנדר לגמרי, ופטור

ד. אם נדר בפירוש לצורך עני ידוע, או לכמה עניים ידועים, וכן אם נדר לצורך גבאי פלוני, או קופה פלוני וכדו', הסכמת הרבה אחרונים, שאינו יכול לשנותו לעניים אחרים אלא ע"י התרה^[כז], ויש חולקים ע"ז^[כח].

ראיתי מי שכתב שלא קנה ראשון, ויכול ליתנו לעני אחר, וראיתו מהא דאמרין בערכין האומר סלע זה לצדקה עד שלא באת לידי גבאי יכולי לשנותה, ואני אומר דאין מכאן ראי' כלל, דשאני התם שאמר סלע זה לצדקה סתם, אז יכול לשנותה, אבל בנדון דידן שאמר אתן לך צדקה, זכה אותו עני דאמירתו לו כמסירתו, וכיון דאלו מסר לו אינו יכול לשנותה, באמירה לחוד נמי אינו יכול לשנותה, וכופין אותו ליתן כו', עכתו"ד, ע"ש. וכ"כ **המחנה אפרים** (שם) וז"ל, מי שנדר ליתן מתנה לעני ידוע, אי יכול לשנותו ליתנ' לעני אחר, ראיתי חולקים ע"ז, **דהרב מהרר"ש יפה** בתשו' כ"י, השיב דיכול לשנותו לעני אחר, אבל הרדב"ז ז"ל סובר דאינו יכול לשנותו, דנתחייב לאותו עני באמירתו, כמי שנתחייב לחבירו בקנין דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט כו', וראיתי **למרדכי** (פ' הגזול) שהביא משם **מהר"ם** דאם עני תובע לעשיר נדרת לי כך וכך, ה"ז נשבע אם כופר, משמע דחייב לתת לאותו עני בדוקא, דאל"כ היאך משיבועין אותו, כיון דאפילו אם יודה לו אינו יכול להוציא מידו, דמצי אמר לי לעני אחר אני רוצה ליתן כו', וכ"כ **הש"ך** (ח"ו"מ סי' פ"ז סקנ"א), והלכך אינו יכול לשנותו אפילו ליתנו לעני אחר כו', ואם מקנה לגבאי עניים, שידו כיד עניים, דהזוכה הוא הגבאי, והרי הוא מבורר, עכ"ל, ע"ש. וכ"כ **בהגמ"י** (פ"א מה' זכי) ע"ש. והו"ד בהגהות **רעק"א** (סי' רנ"ח). וכ"כ בגליון **מהרש"א** (סי' רנ"ח סעי' י"ב, וסי' רנ"ט) דמדברי הש"ך הנ"ל מוכח דאינו יכול לשנות ליתן לעני אחר. וכ"כ בשו"ת **חת"ס** (יו"ד סי' רל"ז, ועי' ח"ו"מ סי' קט"ו) דבודאי אין יכולים לשנות מעני לעני, כי כן דעת רוב הפוסקים, ע"ש. ועי' בשו"ת **מהרש"ם** (ח"א סי' מ"ט) שכתב וז"ל, אני מצאתי **באסיפת זקנים** (ב"ק לו:) בשם **הר"ם מסרקסטה** דאינו יכול לשנות מעני לעני, אבל בפסקי **ר"מ רקנטי** (סי' נ"ג) מפורש דמותר לשנות מעני לעני כו', ועכ"פ גם החת"ס העלה כרדב"ז דאינו יכול לשנות מעני לעני כו', עכ"ל.

כתב בשו"ת **מהרש"ם** (ח"א סי' קצ"ג, ועי' ח"ד סי' ס"ד, וסי' קמ"ז) מה ששאל בדבר מעות ארץ הקדושה שנודרים לקופות עבור נשמת ר' מאיר בעל הנס, ובאיזו מקומות נוהגים שמחלקים איוו חלק לעניי העיר או לצרכים אחרים, והביא משו"ת **אמרי אש** (יו"ד סי' ק"ב), ו**מאמר**

לצרכיו, ולאחר זמן ישלם. וכן פי' **הר"ר משה מאוירא** (הובא בתוס' ד"ה עד) דללוותה קאמר, אבל לשנותה ודאי אסור כי נמי לא באתה ליד גבאי, ע"ש. ו**רבינו ברוך** (הובא בתוס' שם) פירש מותר לשנותה ממש למצוה אחרת, ואם נדר סלע לצדקה לעניים, יכול לעשות ממנו מצוה אחרת כל כמה דלא אתאי ליד גבאי, ע"ש. וכ"כ בשו"ת **מהרי"ט** (ח"א סי' ס"ג) ע"ש. וכ"מ בשו"ת **רדב"ז** (ח"ד סי' קל"ד) ע"ש. וכ"כ **המחנה אפרים** (סי' ב', ועי' סי' ז') וז"ל, הייתי רוצה לחלוק ולומר, דנהי דאמרין דאמירה לעניים כמסירה דמי, היינו דוקא באומר סלע זו לעני פלוני, דזכה אותו עני באמירה, כיון שמקנה זה לעני ידוע, ואמירה חשיב כמסירה, אבל באומר סלע זו לעניים שאינם מבוררים, אינם זוכים באמירה, דלא תהא אמירה גדולה ממסירה, ובכה"ג בהדיוט אפילו מסר לחברו ואמר לו זכה למי שיצא ראשון לא זכה, וסברא זו סברתי, ואח"כ מצאתי להרב מהרי"ט (ח"א סי' כ"ב) כו', עכ"ל, ע"ש. וכ"כ בשו"ת **מהרש"ם** (ח"א סי' ל"ב) וז"ל, הנה בגוף הדין כבר העלה מהרי"ט ובמח"א דדוקא בנודר לעני מיוחד אמרינן כמסירה להדיוט, אבל בנודר בסתם לעניים שאינם מיוחדים לכ"ע לא זכו, א"כ פשיטא דיכול ליתן למי שירצה כו', עכ"ל, ע"ש.

כה. כ"כ **החכ"א** (כלל קמ"ח סעי' י"א) ע"ש. ועי' בשו"ת **מהרש"ם** (שם סי' מ"ט) שכתב וז"ל, **בטור** וש"ע (ריש סי' רנ"ט) נראה דס"ל כהפוסקים דלא שרי אלא ללותו ולפרוע ולא לשנות ממש, ובתשו' **מבי"ט** (ח"ב בשניות סי' ט"ו) הביא כל השיטות בענין זה כו', ועי' בתשו' **גבעת פנחס** (סי' ס"ה) באורך בענין זה, שהעלה ג"כ בדעת הש"ע דדוקא ללות מותר ולא לשנות, ושכ"ה דעת **רמב"ם**, ו**רשב"א**, ו**ר"ן** כו', עכ"ל, ע"ש. ועי' **במנחת פתים**.

כו. כתב בשו"ת **רדב"ז** (ח"ד סי' קל"ד) וזתו"ד, שאלה ראובן שאמר לשמעון העני, אתן לך צדקה כך וכך כו', אם יכול לומר שאלתי על נדרי, ואת"ל אין יכול לישאל, אם יכול לומר לעני אחר אני רוצה ליתן. תשובה כו', לענין אם יכול להשאל על נדרו הדבר ברור שאם נשאל והתירו לו שהוא מותר, דלא עדיף מכל קונמות והקדשות ונדריים ונדבות כו', ולענין אם יכול לומר לעני אחר אני נותן כו',

נמוקי הלכה | הלכות צדקה (ד)

ה. יש אומרים שאם רק חישוב ליתן צדקה לעני מסויים וכדו', לכו"ע יכול לשנותו לעני אחר[כח]. מיהו אם כתב טשעק ורשם בו שם העני, אין לשנותו[כט].

ו. אם כבר נתן המעות ליד הגבאי הממונה על איזה צדקה, או קופה של איזה צדקה, שוב אינו יכול לשנותו למצוה אחרת אפילו ע"י התרה[ל].

נדר, יכול הוא לשנותו לעני אחר, ע"ש. ועי' **במנחת פתים** (סי' רנ"ו) שכתב וז"ל, עי' בתשו' **ריב"א** (סי' קל"ג) שהאריך דנודר לעני מותר לשנות לעני אחר, אבל בהבטיח לעני בעצמו או ע"י שלוחו, אסור לשנות אף שלא בא ליד גבאי, ע"ש כי דבריו ברורים בטעמן, עכ"ל.

כח. כ"כ בשו"ת **תשובות והנהגות** (ח"ז סי' קמ"ז אות ו') בשם יש אחרונים.

כט. כ"כ בשו"ת **תשובות והנהגות** (שם) וז"ל, מיהו בכתב טשעק ורשם בו שם העני, אע"פ שעדיין לא מסר לו הטשעק, בזה ודאי אלים כדיבור, וחייב ליתן הטשעק לאותו עני, דיסוד הדבר דמחשבה לא אלים כדיבור ליהוי כמסירה להדיוט, היינו כיון שבמחשבה אין בו גמ"ד כ"כ כדיבור, אבל בכתביה ודאי יש גמ"ד כדיבור, עכ"ל.

ל. כן הוא בגמ' (ערכין ו.) דמשבא ליד גבאי אי אתה רשאי לשנותה. והטעם מבואר **ברא"ש** (ב"ק פ"ד סי' ג') משום דכבר זכו בה עניים, ע"ש.

כתב בשו"ת **מהרש"ם** (ח"ד סי' ק"ז), ע"ד שאלתו במעות ארץ ישראל שנהגו מאז ומקדם לשלחו ליד האמרכלי, הרה"ג יצחק אהרן איטינגא מלבוב [ז"ל] והרה"צ מוויזניצא [זצ"ל], וכעת עמד א' והוציא דיבה עליהם, ורוצה לקבץ מעות שבהקופות ולשלוח ליד אביו היושב בא"י לחלקו שם לעניים כפי ראות עיניו, ורו"מ האריך לאסור. הנה, הדבר ברור דאסור לשנותו בשום אופן, חדא דכל מינוי ושררה המחזיק בה, אין להורידו מחזקתו כו', ועוד דכיון דכבר בא לקופת א"י שהוא של הכולל, כבר זכו בו עניי הכולל כולם, דכלי קונה מדין חצר, והבעה"ב נתן רשות להניחו בביתו, ושוב לכ"ע א"י לשנותו ליתן ליחידים, וגם בלא"ה נחלקו הפוסקים אי מותר לשנות צדקה מעני לעני כו', וגם במה שרוצים להתנדב מחדש, אין להמיעוט לפרוש מן הרוב, וגם אין בידם להוריד הרבנים הנ"ל מהתמנותם שכבר זכו בו מכמה שנים, וחלילה להם לעשות מצוה בעבירה כו', ע"ש.

מרדכי (סי' ט"ו), ו**רמ"ץ** (סי' ע'), וספר **מגיני ארץ** בשם כמה גדולים שהרעישו ע"ז כו'. בנ"ד, מאן יימר שהכל יודעים ממנהג זה, וגם אם יכריזו לפרסם בעיר, מ"מ כבר כתבו האחרונים דבכה"ג יש לחוש שמא אנשים ממק"א אורחים וכדומה נודרים לקופת א"י, והם אינם יודעים מהמנהג כו', ועוד דבלא"ה אין לסמוך על ההכרזה דגם אם יועיל ההכרזה לשעה מ"מ הרי דורות הבאים אולי לא ידעו בזה וינדרו בסתם, וגם אין לסמוך להקל ע"י שיעשו בכל פעם הכרזות כו', ולכן אין המנהג נכון, וראוי לבטלו בכל האפשר, ותיתי לי כי במקומות שהייתי לא הנחתי לנגוע גם באפס קצהו מהמעות הנ"ל, וגם לאורחים מעניי אה"ק לא נתתי מזה בשום פעם, ואח"כ ראיתי בשו"ת רמ"ץ, ו**בשד"ח** (מערכת א"י סוס"י ח') שפסקו ג"כ דאין להשגיח על המנהג, ויקחו הכל לעניי א"י, אלא שאם יכריזו שלא ישלחו הכל לא"י מעתה והאלה, בצירוף הסכמת הגבאים יכולים לשנות ע"ש, וכבר נתבאר דאין לסמוך בזה על הכרזה, ע"ש.

כתב בשו"ת **שבט הלוי** (ח"ב סי' קכ"ב), אשר שאל בדן מעות שגבו לצורך עניי ארץ ישראל, או שנדר סך מסוים להנ"ל, ונודמן שאחד מעניי א"י ירד לחו"ל כדי לקבל טפולים מהרופאים וכיו"ב, אם מותר ליתן להם מעות הנ"ל וא"צ לשלחו לאה"ק. הנה, זה תלוי במחשבת הנודר, דאם נדר סתם ולא היה במחשבתו דבר מיוחד שבא"י, וגם אינו רגיל מאז לשלוח נדבתו לדבר מיוחד שבא"י, אז פשיטא דבידו לעשות ככל הנ"ל כו', אבל אם היה במחשבתו דבר מיוחד שבא"י או אפילו עני מיוחד, בזה אין הדברים פשוטים כ"כ, וכידוע דיש מחלוקת בזה אם שייך דין אמירה לגבוה בעני פרטי, וכן אם הוא רגיל ליתן לאיזה צורך באה"ק, ועכשיו נדר סתם שייך הנדר לדבר שהוא רגיל לעשות (עי' סי' רנ"ח סעי' ד'), ומבואר בתשו' **מהרי"ט** (ח"ב חו"מ סי' מ"ט ונ') דה"ה כה"ג לענין עניי א"י, ע"ש.

כו. כתב **הקצוה"ח** (סי' רי"ב סק"ד, ועי' סי' פ"ז סקכ"א) לפי דעת רוב הפוסקים דאמירה לעני אינו קנין, אלא משום

ז. הנודר סכום מעות לאיזה צדקה, ונתבטלה הצדקה, כגון שנדר להשיא יתומה אחת, ומתה היתומה וכל כיו"ב, א"צ ליתן כלל^[לא]. וכן אם נתברר לו שדי בפחות ממנה שנדר, א"צ ליתן אלא מה שצריך^[לב]. ויש מי שאומר שמסתברא דהואיל ולשם מצוה הפרישם ולכבוד שמים, אינו רשאי לעכב לעצמו, אלא ישיא בהם יתומה אחרת, או יעשה מצוה שלמעלה הימנה^[לג].

הוא דאיכא גבי נודר שחייב לקיים נדרו ולא מצי למיהדר, א"כ לא היה צריך לפוטרו משום דאיכא אומדנא, ובלאו האי טעמא ה"ז פטור לתת ליורשיו, דכיון דלא זכה העני בו מה שייכות יש ליורשיו בו, אלא נראה דס"ל ג"כ דעני זכה באמירה מיד, ומ"מ אינו חייב לתת ליורשיו שאינם נצרכים לצדקה, שזה לא הפריש מעותיו וזיכה לעני אלא כדי לעשות מצוה, אבל לא לדבר הרשות כו', עכ"ל, ע"ש. ועי' בשו"ת **חת"ס** (יו"ד סי' רל"ז). ועי' בשו"ת **בית שלמה** (יו"ד ח"ב סי' ק"ב), וכתב וז"ל, אם נתן המעות לעני שהיה עני באותו שעה, אף שטרם שהוציא המעות העשיר, מ"מ כיון שנתן לו המעות בסתם, כבר עשה מצותו בשעת הניתנה, וכבר קיים הנותן מצות צדקה, וא"כ אף שהעשיר העני אחר כך לית לן בה, ואין כאן שום אומדנא להוציא המעות ממנו, אבל כשעדיין לא הגיע ליד העני, אם העשיר קודם שהגיע הממון לידו, אף שכבר זכו לו ע"י אחרים, לא יתנו לו מטעם אומדנא דמוכח כו', עכ"ל. ועי' בשו"ת **מנחת יצחק** (ח"א סי' ק"ג וק"ד).

לב. כן משמע משו"ת **חת"ס** (שם) שכתב וז"ל, בתשו' **הרא"ש** כתב דמשו"ה המותר ליורשים, משום שכבר נעשה במקצת מעות רצון המתנדבים, וכבר פירשנו לעיל שהכונה דמאחר שנתקיימה מחשבת הנותן ונעשית מצותו, שוב אין כאן אומדנא שיקפיד על המותר, אבל הכא להוציא ממנו ממון לכתחילה, אחר שאינו צריך, אין לך אומדנא גדול מזה, עכ"ל, ע"ש.

לג. כ"כ **באור זרוע** (שם) וז"ל, מספקא לי אני המחבר אי מצי לעכב אותם לעצמו, או שמא חייב להשיא בהם יתומה אחרת, ומסתבר לי דהואיל ולשם מצוה הפרישם ולכבוד שמים, אינו רשאי לעכב לעצמו, וגם אינו רשאי לעשות בהם מצוה פחותה, אלא ישיא בהם יתומה אחרת, או יעשה מצוה שלמעלה הימנה כו', עכ"ל, ע"ש. והו"ד בשו"ת **מהרש"ם** (ח"ג סי' נ"ב) ע"ש.

לא. כתב **באור זרוע** (הל' צדקה אות ז) מעשה באחד שנדר להשיא יתומה אחת, והקצה מעות לצורכה, והרויח הרבה באותם מעות, ועד שלא השיא אותה מתה היתומה, ובאו יורשי' ותבעו את המעות מן הנודר, וטענו הואיל והקצה המעות לצורכה בפירוש, הרי לא היה רשאי לשנותם לדבר אחר, א"כ שלה היו וזכינו בהם כו', והשיב להם הנודר לא אתן לכם כלום, כי אני נדרתי אותם המעות להשיאה בהם, ולשם מצוה הפרשתים, ואתם מה לכם עלי. ופסק להם **רבי חיים כהן צדק זצ"ל**, דאין חייב ליתן ליורשים כלום, שלא נדר אותם המעות אלא ע"מ להשיאה, וראי' לדבר דתנן בפרק אע"פ כו' שלא כתב לה אלא ע"מ לכונסה כו', ומורי **רבי אליעזר בן רבינו יוא' זצ"ל** אומר כו' שהיו כנודר צדקה ליתן לו זכה בה מעתה, זכו בה יורשים כדתניא מותר המת ליורשיו כו'. נראה בעיני אני המחבר, כדברי רבי חיים זצ"ל, דאין ליורשים כלום, דאומדן דעת גדול הוא שלא הפריש מעותיו אלא לצורך מצוה, אבל לא לצורך הרשות שיאכלו היורשים כו', וההוא דתניא מותר המת ליורשיו, שאני התם דנעשית המצוה במעותיהם, שכשגובין לצורך מת זה ונתן כל אחד נדבתו, נעשו שותפין, וכשנקבר במעותיהן נעשו בהם מצוה וגמרו ומקני לי לגמרי הכל וזכה בכלם, וזכו נמי יורשים בהם מכח המת, אבל הכא שהקצה לצורך היתומה להשיאה בהם, ומתה היתומה, ולא נעשה מצוה כלל, ודאי לא נדר ע"ד שיאכלום היורשים כו', ע"ש. והו"ד **במרדכי** (כתובות שם) ע"ש. וכ"כ **בשלטי הגבורים** (שם) בשם **רבינו יצחק מוויינה** דאין ליורשין בהם כלום, דאומדן דעתא גדול הוא שזה לא הפריש מעותיו אלא לצורך מצוה, אבל לא לדבר הרשות שיאכלום היורשים, ויעשו בהם צרכיהם, ע"ש. וכ"כ **הרמ"א** (סי' רנ"ג סעי' ו) ע"ש. וכ"כ **המחנה אפרים** (הל' צדקה סי' ו), וכתב וז"ל, איכא למידק דאי ס"ל להר"י מוויינה דאין העני זוכה באמירה, אלא נדרא לחוד

השלמות

גליון מ"ט – הלכות צדקה (א):

בסעי' ד' הובא, דכל מה שנותן לעני שיוכל ליהנות ממנו בלי טורח, הוא יותר טוב ממה שצריך טורח, ולזה שבחו חז"ל הצדקה שאשה עושה, לפי שנותנה מאכל מבושל ומתוקן, ע"ש. בענין זה מסופר, שבהיות משכן גאון הגולה בעל חות דעת זלה"ה בק' ליסא, נצטער מאוד בראותו שאין מחזיקים ידי עניים במידי דמיכל, ולא יתנו לינת לילה, ואמר דבשם עירם רמוז הנהגותיהם, ליס"א ר"ת ל"א י'תנו ס'עודה א'חת, ולמפרע ר"ת, א'נשי ס'דום י'דמו ל'הם. (אלף כתב אות רס"ז)

בסעי' ה' מובא בשם הגמ' והפוסקים, שטוב לתת צדקה קודם התפלה, ע"ש. וזה לשון ה**זוה"ק** (פ' בלק קצה.), מאן חשיבא מכלהו תפילות, תפילה דעני, דתפילה דא קדים לתפילה דמשה ולתפלה דדוד, וקדים לכל שאר צלותין דעלמא, מ"ט בגין דעני איהו תביר לבא, וכתב קרוב ה' לנשברי לב וגו', תא חזי מסכנא עביד תדיר קטטה בקב"ה, וקב"ה אצית ושמע מלוי, כיון דצלי צלותי קב"ה פתח כל כוי רקיעין וכל שאר צלותין דקא סלקין לעילא דחי לון ההוא תפלה דמסכנא, מ"ט בגין דאיהו תביר לבא דכתיב תפילה לעני כי יעטוף, כי יתעטף מבעי ל', מאי כי יעטוף, אלא איהו עביד עטופא לכל צלותין דעלמא ולא עאלין עד דצלותי עאלת כו', כיון דחמא דוד דכל כיון וכל תרעי שמיא כלהו זמינין לאתפתחא למסכנא, ולית בכל צלותין דעלמא דקב"ה אצית מיד כצלותא דמסכנא, עביד גרמי' כעניא ומסכנא, פשט לבושא דמלכותא ויתב בארעא כמסכנא, ואמר תפילה דכתיב תפילה לדוד הטה ה' אונך ענני כי עני ואביון אני וכו', ועל דא אצטריך לבר נש דצלי צלותי למיהוי תמן עני ואביון, ולמעבד גרמי' עני ואביון קמי קב"ה כו', עכ"ל, ע"ש. והו"ד **בשל"ה הק'** (מס' תמיד נר מצוה אות מ"ג-מ"ז) וסיים: ומאחר שהעני מעטף את כל התפילות, על כן יתן לצדקה קודם התפילה, כהא דרבי אליעזר יהיב פרוטה לעני ומצלי (ב"ב י, ע"כ).

כתב בספר **חסד לאלפים** (סי' צ"ב סעי' י) אמרו במדרש (תהלים יז, יד) ההולך להקביל פני מלך בשר ודם כמה מעות צריך לפזר וכמה טורח צריך עד שיראה פני המלך, אבל אדם נותן פרוטה לעני ותיכף רואה פני מלך הכבוד שנאמר (תהלים שם טו) אני בצדק אחזה פניך, ואמרו בגמ' דרבי אליעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי, וכש"כ אן

יתמי דיתמי כי דלונן מאוד מאוד, במה נקדים פני אבינו שבשמים אם לא צדק לפניו יהלך להליץ בעדינו, כולי האי ואולי יש תקוה, ועל כן האיש הירא לא יעבור מליתן בכל יום קודם שחרית ומנחה פרוטה לצדקה, העשיר ל'ו ירבה והדל לא ימעט ועכ"פ בלא כלום א"א, כי באיך אנפין יקון קדם מלכא איש מלא עוון ופשע וחטאה, אם לא יפרוק חטאיו בצדקה, והנה ברוב תפוצות ישראל יש גבאי צדקה שגובין צדקה, יש מקומות בכל יום, ויש בשני וחמישי, ויש קודם תפילת שמו"ע, ויש לאחר תפילת שמו"ע, ואשריהם ישראל כולם נותנים פרוטה לצדקה, אבל היא לא ישרה כ"כ בעיני יראי ה' וחושבי שמו, כי הצדקה הזאת נכנסת לכיס הקהל ועושין בה צרכי ציבור, ואם יחסר לצורך ציבור משלימין ע"י מס לפי ממון, באופן שהנותן לכיס זו אינו מעלה ומוריד לעניים כידוע, ונהי דלמצוה תחשב שנעשה מצוה במעותיו, אבל היותר טוב הוא דרך ישרה שיעשו תיבה וחור בדלתו ויניחו בפתח ביהכ"נ, וכל הנכנסין יטילו שם איש כמתנת ידו, ובהקבץ כדי חלוקה יוציאו הגבאים את הכסף ויחלקוהו לעניי העיר כו', ע"ש.

גליון ע"ג – הלכות צדקה (ג):

בפרק ב' (סעי' א') כתוב, שאם נדר לצדקה, יזהר לקיים תיכף, ע"ש. ועי' בספר **דעת תורה** (סי' רנ"ט סעי' א') שכתב וז"ל, עי' **כינויי נדרים** (סי' ר"ג) בדין נדר לצדקה ואח"כ נתן סתם, ולא כיון לשם נדרו, אם יצא ידי נדרו, והעלה דבזה צריך כוונה ע"ש, אבל לא הביא ראיות רק סמוכין בעלמא, עכ"ל. ועי' **במנחת פתים** (סי' רנ"ח סעי' ו').

בפרק ב' (סעי' ב') הובא, שכל הנודר ואינו משלם, גורם שיבוא עליו כמה רעות, ע"ש. בענין זה סיפר **כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל**, כי בין התלמידים של ה**בעש"ט זי"ע**, היה ה**רה"ק רבי וואלף קיצעס זצ"ל**. בביתו של רבי וואלף שרר עניות גדולה, ואפילו להמציא לחם לאכול היו מתקשים. בנוסף לזה, היה לרבי וואלף בת גדולה שהגיעה לפרקה, ומחמת גודל העניות היה קשה למצוא זיווג הגון עבורה. פעם אחת שאל ה**בעש"ט הק' זי"ע** את תלמידו החשוב רבי וואלף, מדוע אינו מארס את בתה. ענה רבי וואלף, "אף על לחם אין לי לפרוע, ואיך אפשר לקבל על עצמי לארס את בתי ולהבטיח נדן, אבל לבי בטוח בה', ויותר מזה אין לי מה לעשות". אמר לו ה**בעש"ט**, "בן אדם צריך עכ"פ לעשות השתדלות", וצוה לו לשלוח שליח בר דעת

מתנות, ולא מעות נדוניא, ולא הוצאות החתונה. בדרכו אל הבעש"ט, מצא איש יהודי ששאל לו, האם הוא יודע היכן הבעש"ט דר. אמר לו רבי וואלף, כי גם הוא הולך שם, ויכולים לילך שניהם יחדיו. כשנכנסו אל הבעש"ט, אמר הבעש"ט אל האיש שיתקרב אליו. רבי וואלף עמד קצת מרחוק, אבל היה יכול לשמוע שיחת האיש עם הבעש"ט. הבעש"ט אמר אל האיש: אני רוצה לספר לך מעשה שהיה. בעיר מסוימת דר איש ישראל, עושר מופלג, שעסקו ופרנסתו היתה לשלוח עצים גדולים על הים ממדינה למדינה (דהיינו שדבקו עצים גדולים זה לזה, והיו העצים שטים על פני המים בים, עד שהגיע לעיירות אחרות, אשר שם המתינו סוחרים אחרים ולקחו העצים). בכל עת מצוא נסע הגביר לתבוע את המעות שהיו הסוחרים חייבים לו עבור העצים. פעם אחת שכר בעל עגלה כדי לנסוע לעיר האמבורג, ששם היו הסוחרים חייבים לו הרבה כסף. הסוחרים שילמו לו הכל, שהגיע לסכום עצום של ארבעים אלף רובל. בדרכו הביתו נרדם העשיר בשינה עמוקה, ובעל העגלה כשראה זאת, נסע עמוק לתוך העיר, ושם בין האילנות הגדולות, הוציא סכין גדול, והקיצו משניתו, ואמר לו, "תן לי כל הכסף אשר באמתחתך, ואם לא, אהרוג אותך". הגביר התחיל לבקש את הבעל עגלה "הנני מוכן ליתן לך חצי הכסף, ובבקשה ממך, להשאיר אצלי חצי השני". אבל הנכרי לא הסכים לזה, ולא רצה לוותר פרוטה. בלית ברירה מסר לו הגביר כל הכסף שהיה לו. הבעל עגלה הגולן לא גמר בזה, כי מורא עלה על ראשו, שמא כשיכנסו לעיר ימסור הגביר לשוטרי העיר. לכך החליט להרגו כאן באמצע היער, ובאופן זה לא יודע לאיש דבר. התחיל הגביר לבקש ולהתחנן לו, "נא להשאיר אותי בחיים". אבל הרוצח לא רצה לשמוע מאומה. הדבר היחידי שעלה לו לפעול, שיתן לו כמה רגעים לומר ויודי. הגנב קשר את הגביר לאילן, והתחיל הגביר לומר ויודי ולהכין עצמו ליפרד מן העולם בבכיות עצומות. לא רחוק משם ישב השומר, שהיה אחראי על כל היער. והיה כששמע את קול הבכי של העשיר, עמד ממקומו ולקח את הרובה (ביקס), והתקרב אל מקום הקול, להוודע מה נעשה שם. השומר הגיע אל האילן ששם היה הגביר קשור, וסיפר לו הגביר את אשר אירע לו. ניגש השומר אל בעל העגלה, וקשר ידיו ורגליו, והתיר את העשיר, ולקח אותו אל העיר, ושם מסר את בעל העגלה אל השוטרים, והעשיר נסע לביתו לשלום. המשיך הבעש"ט לספר: בעת שהיה הגביר קשור

לעיר יאס, וידבר שם עם שדכנים, שידברו בו נכבדות בחור תלמיד חכם, ויבטיח נדן בסכום של אלפיים רובל על החשבון של הבעש"ט. גם הזהירו שיכתוב "שטר הרשאה" אל השליח, רשות שיוכל לכתוב ולחתום התנאים בשליחותו, ויעשה קנין ויגמור השידוך. רבי וואלף שמע בקול רבו הבעש"ט, ושלה אחד מידידיו, שהיה פיקח, לעיר יאס. השליח התמהמה שם כמה ימים, ועשה כמיטב יכולתו, אבל לא הצליח למצוא חתן הגון. והיה כאשר חשב השליח לחזור הביתה בידים ריקניות, ניגש אליו שדכן, ודיבר לו בחור חשוב ותלמיד חכם. השליח עשה את השידוך, וחזר לרבי וואלף בשמחה גדולה ומסר לו הבשורה, שעשה שידוך עם בחור מצוין. רבי וואלף הבין כי מוטל עליו למצוא תיכף ומיד מעות, כדי שיוכלו לשלוח מתנות לחתן לפי כבודו, אבל בטח לבו ברבו הבעש"ט, ולא רצה להפריע אותו מעבודתו. כעבור כמה שבועות, והגיע מכתב מהמחותן, וכתב שהוא משתאה לדעת למה אינו שומע מאומה מרבי וואלף, ומתנות עדיין לא הגיעו. רבי וואלף הבין כי כבר מוכרח לעשות איזה פעולה, ובלית ברירה נכנס אל הבעש"ט והראה לו המכתב שקיבל ממחותנו החדש. אמר לו הבעש"ט, "אין לך מה לדאוג, כי ישועתך קרובה לבוא". דברים אלו הרגיעו את רבי וואלף, וחזר לביתו מלב בטוח, בידעו כי הכל על מקומו יבוא בשלום בעזהש"ת. אחר כמה שבועות, הגיע מכתב נוסף מהמחותן, בטענה היתכן שלא שמע עדיין ממנו, ולא השיב על המכתב הראשון. ר' וואלף נכנס שוב אל הבעש"ט עם המכתב, והבעש"ט אמר לו שוב, שלא ידאג מאומה, כי הישועה קרובה. אבל ביני לביני עברו עוד איזה שבועות, והמחותן שלח עוד מכתב, וכותב, כי נראה שנעשה איזה שינוי, וממילא אם רצונו לחזור מן השידוך, ישלח לו בחזרה את התנאים, וימחול על השידוך. רבי וואלף רץ אל הבעש"ט, וצוה לו הבעש"ט לכתוב על המחותן כי כבר קבע זמן החתונה, בעוד ששה שבועות, ותתקיים בעיר מעזיבוש אצל הבעש"ט, והמחותן יבוא כמה ימים לפני זמן החתונה, ואז יתן לו המתנות והנדן שחייב לו. ר' וואלף עשה ככה, וכאשר ראה המחותן את מכתבו, נרגע, והודיע שהוא מכין את עצמו אל החתונה, ויבוא בזמן הנקבע. זמן החתונה נתקרב יותר ויותר, ורבי וואלף המתין עדיין לישועתו, והתחיל לדאוג, והחליט ליכנס שוב אל הבעש"ט להתאונן כי המחותן כי קבע היום שיגיע לעיר מעזיבוש, ועדיין אין לו מאומה, לא

בפרק ד' (סעי' ו') כתוב, דאם חשב בלבו ליתן איזה דבר לצדקה, חייב לקיים מחשבתו, ע"ש. בענין זה כתב בשו"ת **תשובות והנהגות** (ח"ז סי' קמ"ז אות ה') וז"ל, אודות שאלתו במי שמתפלל בביהכ"נ, ונכנס שם עני לקבץ צדקה, וחשב בלבו ליתן לו צדקה, ואח"כ לא ניגש אליו העני ויצא מביהכ"נ, ושוא' האם מחויב לחזור אחר העני ליתן לו הצדקה, שהרי קיי"ל דגמר בלבו ליתן צדקה חל עליו חיוב דנדרי צדקה. הנה נראה, דכיון שמחשבתו היתה ליתן לעני כאשר העני יגיע סמוך לו, לכן חיובו ליתן הוא רק כאשר הוא יגיע סמוך אליו, שבאופן זה היתה מחשבתו ליתן לו צדקה, אבל אם לא ניגש אליו העני בביהכ"נ, א"צ לחזור אחריו, שלא היתה לו מחשבה ליתן לו צדקה אם לא יגש אליו.

גליון ע"ט – הלכות דברים הצריכים נטילה (א):

בפרק ו' (סעי' ח') איתא, דסתם ידים כשרות לדברי תורה, ע"ש. בענין זה הובא בספר **אלף כתב** (אות ת"ס), שבהיות הר' יעקב פ"מ מגניזין אצל הגה"ק מהר"א מבעלזא [וצ"ל], דחק עצמו אליו קודם תפלת שחרית שיקבל פיתקא קוויטל מאתו, ואמר הר"י הנ"ל אליו שרוצה להגיד לו דבר תורה **מהישמח משה זי"ע**, ציוה הגה"ק הנ"ל מיד לכל העומדים אצלו שיטלו ידיהם, וכן עשה בעצמו, וכן ציוה לאיש המגיד הדבר הר"י הנ"ל, כי כ"כ עוצם קדושה בדברי הגה"ק ישמח משה, שחיובא ליתול לידים טרם מגידים ד"ת ממנו.

אל האילן, והתחנן לה' מקירות לבו שינצל מן הצרה אשר מצאתו, נדר נדר לה', ואמר, "רבונו של עולם, אם יזדמן לי לינצל מידי הרשע, אפזר לעניים ואביונים ממעות המעשר של כל הכסף שמונח כאן אצלי". אבל אחר כך, כשחזר לביתו לשלום, נעשה טרוד מכל עסקיו העניפים ושאר טרדות, ואמר לכשאפנה אקיים את הבטחתי. וחשב שיקיים את דיבורו כשיהיה לו זמן. כך היה מיום ליום ומחודש לחודש, עד שנתארך משך שנה תמימה, ועדיין לא עשה את אשר קיבל עליו לעשות, להשביע נפשות האביונים האומללים. הגביר היה לו בן יחיד ובת יחידה. פתאום חלתה בתו מאוד, והרופאים לא יכלו לעזור לה, ונפטרה ל"ע. כעבור איזה חדשים, חלה בנו היחיד, ולא ידע הגביר לשית עצה בנפשו. חבריו וידידיו הציעו לו לנסוע אל הבעש"ט, אולי יבוא הישועה משם. כך סיפר הבעש"ט להיהודי שבא אליו. האיש שמע לכל הסיפור הזה ונתפעל מאוד, כי כל הסיפור אירע לו, ואמר אל הבעש"ט כי הוא מוכן לעשות הכל עבור בנו שיהיה לו רפואה שלימה. צוה לו הבעש"ט שיתן תיכף מעות מעשר שחייב, שעלה לסך של ארבעה אלפים רובל, ויתן הכסף לרבי וואלף קיצעס, כדי שיוכל להשיא את בתו, ובאופן זה ישלח ה' רפואה שלימה לבנו. האיש עשה כאשר נצטווה, ונתן הכסף לרבי וואלף, וכמובן נערכה החתונה בשמחה גדולה ופאר וכבוד. (הרה"ק רבי דוד מטאלנא זי"ע היה רגיל לומר, כי סיפור זה מסוגל לשידוכים) (גליון שערי ציון)

לעילוי נשמת

מוה"ר **משה** בן מוה"ר **יעקב הכהן** ע"ה
נפטר יום שני דפסח שנת תשכ"ח לפ"ק
זו"ו מרת **דייזל יענטא** בת בנש"ק הרב ר' **יעקב** ע"ה
נפטרה י"א אדר שנת תשנ"ה לפ"ק
תהא נשמתם צדורה בצדוד החיים

לעילוי נשמת

זקינתי מרת **מינדל** חיה ב"ר **משה** ע"ה
נפטרה כ"ב לחודש כסלו שנת תש"ב לפ"ק
תהא נשמתה צדורה בצדוד החיים